

Globalne veze i usporedbe u praksi: sinteze moderne i suvremene povijesti C. A. Baylyja

U radu se polazi od pretpostavke da su za uspon komparativne, transnacionalne, globalne historije i historije isprepletanja (*entangled history*) zaslužni teorijski radovi, ali i historijska djela u kojima su povjesničari prakticirali navedene pristupe. Stoga se rad fokusira na dva djela C. A. Baylyja *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* i *Remaking the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons*. U sintezama globalne povijesti Bayly se usmjerava na veze, usporedbe i isprepletanja. Zbog toga je u njegovim djelima moguće vidjeti kako historija isprepletanja izgleda u praksi.

Uvodne napomene

Termine vezane uz komparativnu, a u zadnje vrijeme osobito transnacionalnu i globalnu historiju te sve više historiju isprepletanja (*entangled history*) – i s njima povezane perspektive – nalazimo u naslovima mnogih recentnih knjiga i znanstvenih skupova u suvremenoj historiografiji. S jedne strane na to možemo gledati kao na trend u društvenim i humanističkim znanostima, ali s druge strane kao na pokušaje nadvisivanja uskih nacionalnih perspektiva i onoga što se naziva „metodološki nacionalizam“.¹ Suvremena historiografija uvelike nastoji promatrati povijesne događaje i procese iz globalne perspektive i kroz međusobne povezanosti i isprepletanja. Dovoljno je za ilustraciju spomenuti nekoliko recentnih knjiga o revolucijama, tim važnim prijelomnicama „dugoga“ 19. stoljeća i „kratkoga“ 20. stoljeća,² a moguće je navesti i druge primjere. To vrijedi i za jugoistočnoeuropsku povijest koju se također sve više promatra iz globalne perspektive i historije isprepletanja.³

¹ BÖSCH i BÜSCHEL 2012: 371; BERGER 2009: XXV.

² ISRAEL 2017; BAKER i EDELSTEIN 2015; STONE 2009; DESAN, HUNT i NELSON 2013; DALY i TROFIMOV 2017. Ističem i međunarodnu konferenciju “Revolutions and Transformations in Global Perspective, 1989-2019” održanu u Leipzigu 12-15. 6. 2019, https://research.uni-leipzig.de/~sfb1199/events/conference_1989-2019/

³ BRUNNBAUER 2016, 2019; CALIC 2016, 2020; RUTAR 2014; *Entangled Histories of the Balkans, 2013-2017*; TODOROVA 2018.

Postupno afirmiranje najprije komparativne, a zatim transnacionalne i globalne historije, kao i historije transfera i historije isprepletanja (*entangled history*), rezultat je ne samo važnih teorijskih impulsa, nego i konkretnih historijskih djela niza povjesničara o raznim povijesnim razdobljima. Primjerice, za svjetsku – globalnu – povijest 19. stoljeća to je svakako poznata sinteza Jürgena Osterhammela *Die Verwandlung der Welt. Eine Geschichte des 19. Jahrhunderts* (2009) / *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century* (2014), prihvaćena i u hrvatskoj historiografiji.⁴ Među sintezama globalne povijesti vrijedi dodatno istaknuti utjecajno djelo *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* iz 2004. povjesničara C. A. Baylyja (1945-2015), kojem je 2018. godine postumno objavljena knjiga *Remaking the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons*. Budući da Baylyjeve knjige u hrvatskoj historiografiji gotovo uopće nisu prepoznate, u radu ću naglasak staviti upravo na njih.

I Osterhammelova knjiga o globalnoj povijesti 19. stoljeća i Baylyjeva o rađanju modernog svijeta u istom stoljeću nezaobilazno se ističu i međusobno uspoređuju u studijama koje se bave globalnom historijom promatrajući je kao utjecajan pristup u suvremenoj historiografiji. Učinio je to, primjerice, Sebastian Conrad u knjizi *Globalgeschichte* iz 2013, odnosno, *What is Global History?* iz 2016. godine,⁵ kao i drugi autori te sam Jürgen Osterhammel.⁶ Pritom se i Bayly i Osterhammel u sintezama globalne povijesti fokusiraju na međusobne povezanosti povijesnih događaja i procesa na globalnoj razini. I literatura o globalnoj historiji ističe Baylyjev fokus na veze i usporedbe.⁷ Stoga je bitno vidjeti na koji način Bayly u praksi realizira vlastiti konceptualni okvir usmjeren k vezama, usporedbama i isprepletanjima. To može ujedno poslužiti i kao ilustracija kako historija isprepletanja (*entangled history*) izgleda u praksi, na konkretnim historijskim, u ovom slučaju Baylyjevim djelima. Pritom će nešto veći fokus biti na prvoj Baylyjevoj knjizi, *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons*, jer je bila najutjecajnija.⁸ Osim što se, kako sam već naveo, nezaobilazno spominje u literaturi o globalnoj historiji, mnogi je

⁴ JANKOVIĆ 2012: 498-499; DRAČA 2018. U pripremi je prijevod Osterhammelove knjige na srpski jezik. Na hrvatski jezik preveden je OSTERHAMMEL 2004.

⁵ U njemačkom izdanju njihove su knjige posebno izdvojene, usp. CONRAD 2013: 253-256, 284-288. Englesko izdanje Conradove knjige prikazao je KRNJETA 2016.

⁶ PERNAU 2011: 78-83; OSTERHAMMEL 2009: 16-19; OSTERHAMMEL 2014: XVII-XIX; OSTERHAMMEL 2018: 668.

⁷ WENZLHUEMER 2017: 17.

⁸ Baylyjevu knjigu obrađivao sam ak. god. 2018/19. i 2019/20. na seminaru iz predmeta „Europska i svjetska povijest 19. stoljeća“. Prije toga sam dvije akademske godine u nastavi radio na knjizi Arna Mayera *The Furies: Violence and Terror in the French and Russian Revolutions*, o čemu sam pisao u JANKOVIĆ 2019.

ističu kao historiografski klasik.⁹ No, predstavit ću i Baylyjevu knjigu *Remaking the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons* i način na koji pridonosi spomenutim pitanjima te pokazuje sličnosti s njegovom prethodno navedenom knjigom.

Baylyjeve su knjige ilustracija komparativne, transnacionalne i globalne historije te historije isprepletanja u praksi, međutim, otvaraju i pitanje sinteza povijesti 19. i 20. stoljeća. Naime, u hrvatskoj historiografiji uglavnom se prevode knjige o povijesti 20. stoljeća (i to još uvijek ne o globalnoj povijesti), dok su o „dugom“ 19. stoljeću prijevodi zastali na Hobsbawmovim utjecajnim knjigama (njegova se podjela na „dugo“ 19. i „kratko“ 20. stoljeće uvriježila u suvremenoj međunarodnoj i hrvatskoj historiografiji). Stoga je cilj približavanja opusa novijih autora dodatno povezivati hrvatsku historiografiju s novim pristupima modernoj i suvremenoj povijesti.¹⁰

C. A. Bayly povjesničar je koji je specijalizaciju za povijest Indije i Britanskog Carstva – zahvaljujući međunarodnoj orijentaciji – proširio na kolonijalnu povijest općenito, kao i na svjetsku, odnosno globalnu povijest. Postao je tako jedan od pionira globalne historije.¹¹ I na njegovom se primjeru potvrđuje da su se na globalnu historiju u njezinim počecima najprije preusmjeravali oni europski i svjetski povjesničari koji su se prvotno specijalizirali za povijest drugih kontinenta, primjerice Azije, iskoračivši, dakle, odmah na početku izvan granica vlastitih nacionalnih povijesti. U tom je smislu poticajno vidjeti kako povjesničari poput Baylyja, u spomenutim reprezentativnim knjigama o globalnoj povijesti modernog i suvremenog svijeta, u praksi ostvaruju svoje usmjerenje na globalnu historiju.

The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons

Baylyjeva knjiga *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* iz 2004. godine obrađuje stvaranje modernog svijeta u „dugom“ 19. stoljeću usmjeravajući se sadržajno na teme koje inače okupiraju povjesničare toga razdoblja: revolucija, industrijalizacija, urbanizacija, država, nacija i nacionalizam, društvene hijerarhije, ideologija, rat, kolonijalizam, ekonomija, kultura, umjetnost, znanost, religija. Pritom vremenski raspon seže od 18. stoljeća, točnije 1780. godine, do početaka Prvoga svjetskog rata 1914. godine. Navedeno razdoblje i teme autor zahvaća u globalnoj perspektivi, pritom dovo-

⁹ Usp. CONRAD 2013: 253.

¹⁰ Uz sinteze i preglede 19. stoljeća iz pera jednog autora, objavljen je niz zbornika, od kojih posebno izdvajam BERGER 2009 i višesveščanu ediciju *A History of the World*, napose svezak IV koji su uredili CONRAD i OSTERHAMMEL 2018.

¹¹ BAYLY 2018: XIII.

deći u pitanje neke teze i pretpostavke o njima koje su se uvriježile u dosadašnjoj historiografiji i napose sintezama i pregledima moderne povijesti.

Baylyjev pristup u knjizi odlikuje isticanje međupovezanosti i međuovisnosti političkih, društvenih i ekonomskih promjena diljem svijeta u navedenom razdoblju. Tijekom 19. stoljeća svjetski događaji, naime, postaju sve povezaniji i sve više međuovisni. Zbog toga knjiga polazi od pretpostavke da lokalne, nacionalne i regionalne historije moraju biti globalne. U gustim poglavljima autor nastoji dosljedno govoriti o globalnoj isprepletenosti i međusobnim povezanostima svih tema koje obrađuje. Pritom posebno ističe uspon globalne uniformnosti – koja se vidi na primjerima moderne države, političkih ideologija, ekonomije, religije i svakodnevice u 19. stoljeću – kao i rastuću kompleksnost svjetskih društava.¹² Drži važnim ukazati na interakciju, povezanost i isprepletenost različitih društvenih područja, primjerice politike, ideologije, ekonomije i ratovanja. Naglašava, naime, da je ekonomija ujedno i dio kulture,¹³ kao i da su ekonomska pitanja isto tako politička i ideološka pitanja,¹⁴ zbog čega su također neizbježno međusobno povezana. Iz toga razloga, primjerice, povezuje političku i ekonomsku historiju s novim pristupima poput historije reprezentacija i diskursa jer ih drži isprepletenima. Zbog toga je važno obuhvatiti i razinu ideja i materijalnu razinu, prikazujući, dakle, ne samo što su ljudi imali, nego i kako su gledali na stvari.

To se očituje i u autorovom problematiziranju modernosti kao središnje odrednice 19. stoljeća i, uostalom, njegove knjige, što se vidi i iz njezina naslova. U proteklom su se desetljećima, naime, afirmirali kritike „modernizacijske teorije“ i ukazivanje na „višestruke modernosti“, odnosno, vlastite putove u modernost. Pritom su neki autori osporavali dosezanje modernosti, iako mnogi i dalje drže da je zaista postignuta. Bayly vodi računa o svim kritičkim napomenama, no smatra da možemo govoriti o modernosti u 19. stoljeću i da se tada događaju promjene koje zaista znače „rađanje modernoga svijeta“. Uz spomenutu materijalnu razinu autor uvodi i razinu ideje ističući da su mnogi u 19. stoljeću vjerovali da su moderni, odnosno, imali su aspiraciju prema modernosti. U tom smislu biti moderan može značiti i da mislite kako ste moderni ili prema tome težite.¹⁵

Na taj se način ističu važnost antropologije,¹⁶ kao i kulturnog obrata koji je snažno utjecao na društvene i humanističke znanosti. Pritom je Baylyjev pristup vrlo refleksivan i uključuje referiranje na mnoge teorijske i metodološke rasprave u suvremenoj historiografiji te opsežnu literaturu raznih disciplina. Osvrće se, primjerice, na kritike koje su postmodernizam i postkolonijalizam upućivale

¹² BAYLY 2004: 1-2.

¹³ Idem, 65.

¹⁴ Idem, 136.

¹⁵ Idem 2004: 9-12.

¹⁶ BAYLY 2018: XV-XVI.

komparativnoj historiji i, općenito, „velikim narativima“. Iako smatra da su važne i da ih treba imati u vidu, autor i dalje drži da se širi povijesni procesi, kojima je uspostavljena modernost, itekako mogu proučavati.¹⁷ Zbog toga se i nadalje oslanja na komparaciju pojava i procesa na globalnoj razini. Osim refleksije vlastitog historiografskog pristupa, Bayly ističe da je i njegova knjiga više refleksija o svjetskoj povijesti, negoli njezino narativno iznošenje.¹⁸ To traži strpljivo čitanje, ali i omogućava dubinsko razumijevanje svjetske povijesti te daje nove poglede na ono što se u nastavi povijesti u školama i na fakultetima navodi pod opća mjesta povijesti 19. stoljeća. Na taj način autor na kompleksnost svijeta 19. stoljeća odgovara kompleksnom knjigom o njemu.

Knjigu otvara tematiziranjem starog režima i pretpoviješću moderne globalizacije u vidu arhaične i ranomoderne globalizacije, a početak „dugog“ 19. stoljeća započinje „dobom revolucija“ krajem 18. i početkom 19. stoljeća u globalnom kontekstu. Revolucije su svakako zahvalne za praćenje njihovih globalnih odjeka, kao što, dakako, i ideje prelaze granice i kontinente, pri čemu se prilagođavaju lokalnim potrebama. Bayly smatra da period revolucija 1780-1820. možemo označiti možda prvom zaista globalnom krizom, držeći da se tada mogu uočiti obrasci koji vrijede diljem svijeta, primjerice, u vidu osjetljivosti mnogih režima zbog potrebe pokrivanja rastućih financijskih troškova ratovanja.¹⁹ Autor ističe da su događaji u periodu 1780-1820. ubrzali uspon agresivne moderne nacije-države,²⁰ što je tema kojoj će se i kasnije vraćati i stavljati veliki naglasak na nju. I u dijelu o „dodu revolucija“ 1780-1820. – nakon kojeg slijedi razdoblje prve polovice i sredine 19. stoljeća kada će Europa i Sjeverna Amerika ostvariti dominaciju svijetom – ističe teme važne za cijelu knjigu: ubrzanje rasta uniformnosti i kompleksnosti svjetskih društava.²¹ Već od prvih poglavlja vidljivo je da se autor, kako bi pokrio globalnu povijest, služi oslanjanjem na paralele i analogije, odnosno, sličnosti u procesima i situacijama diljem svijeta. Pritom Bayly ističe da događaji u jednom dijelu svijeta počinju imati utjecaj i na druge dijelove svijeta, čime se također može pratiti spomenuta globalna povezanost, odnosno, isprepletenost.

Bayly se zatim usmjerava na razdoblje od 1815-1865. u kojem je vladao krhki poredak nakon Francuske revolucije i Napoleonskih ratova do novih revolucija i pobuna sredinom 19. stoljeća. Drži ga prijelaznim razdobljem obilježenim snažnim konfliktima i turbulencijama.²² Uz neke nove naglaske u interpretiranju europskih revolucija 1848. godine – mahom iz globalne perspektive – kao i pobune u Aziji,

¹⁷ BAYLY 2004: 8-9.

¹⁸ Idem 2004: 3.

¹⁹ Idem 2004: 91-92.

²⁰ Idem 2004: 88.

²¹ Idem 2004: 119.

²² Idem 2004: 147.

treba izdvojiti njegov pogled na Američki građanski rat kao na globalni događaj – što uglavnom nismo navikli činiti – prateći njegove šire posljedice, primjerice, kroz međunarodnu trgovinu pamukom i druge događaje i procese.²³ To znači da kontinuirano povezuje različita društvena područja, kao i u slučaju isprepletanja političkih, ekonomskih i socijalnih pitanja u pobunama koje izbijaju zbog gospodarskih, ali i političkih i ideoloških razloga. Autor u većini slučajeva pokušava davati jednaku pažnju različitim dijelovima svijeta. Uz navedeno, to se, primjerice, odnosi na praćenje migracija Europljana u Ameriku, ali i Azijaca diljem svijeta.²⁴

Stoga je za Baylyjev historiografski pristup ključno izbjeći europocentričnost i vrednovanje svjetske povijesti isključivo iz europske perspektive. To podrazumijeva odbijanje gledanja na zapadnoeuropski razvoj kao na izniman,²⁵ negiranje govora o superiornosti Zapada i, nasuprot tome, zaostalosti ostatka svijeta te s time povezanog iznošenja eksplicitnih vrijednosnih sudova o zaostalosti i naprednosti. Umjesto promatranja tzv. nezapadnog dijela svijeta kroz zaostajanje, ističu se njegove specifičnosti i različite razvojne logike te vlastiti put u modernost. Autor također naglašava da tzv. nezapadni dijelovi svijeta nisu samo pasivni primatelji ideja – primjerice nacionalizma, jer su imali i svoje lokalne patriotizme – te da su u skladu sa svojim specifičnostima odgovarali na izazove društvenih promjena, što vrijedi na globalnom planu. Odbijanje tzv. difuzionističkog modela odvija se kroz cijelu knjigu, stoga Bayly uvijek iznova naglašava da nije sve započinjalo na Zapadu i zatim se širilo diljem svijeta, niti su se procesi odvijali jednosmjerno, nego i dvosmjerno.

Umjesto superiornosti ističe, međutim, prednosti koje su imale Zapadna Europa i Sjeverna Amerika te druge razloge postizanja dominacije nad svijetom tijekom 19. stoljeća. Tom se prilikom autorova interpretacija kreće između isticanja da Zapadna Europa zajedno s američkim kolonijama svoje prednosti temelji na nasilnoj trgovini robljem, brutalnoj eksploataciji robova i tuđih resursa. Pritom te prednosti znalački iskorištava, poduzetna je i inovativna te uspješno povezuje razna društvena područja vezana uz znanje, trgovinu, financije i ratovanje. Neovisno o tome što bi neki autori – napose postkolonijalni – inzistirali na još većoj osudi kolonijalizma, Baylyjeva pozicija sadržana je u identificiranju svih procesa koji su tada bili na djelu.

S obzirom na autorovo nastojanje da kroz cijelu knjigu ukazuje na sve veću međusobnu povezanost u tadašnjem svijetu uzevši u obzir što više njegovih dijelova – bilo kroz neposredne kontakte i utjecaje bilo kroz paralele, kao i sličnosti i razlike, odnosno, posebnosti – valja napomenuti da ne pokušava homogenizirati

²³ Idem 2004: 161-165.

²⁴ Idem 2004: 133.

²⁵ Idem 2004: 40.

svjetsku povijest olako navodeći ili prenaplašavajući zajedničke obrasce na različitim kontinentima. Svjestan je da su mnoge pojave i situacije specifične te da ne treba gubiti iz vida lokalnu perspektivu, ali svakako zagovara primjenu globalne perspektive. Pritom ističe da globalne veze zaista postoje, a ne samo sličnosti ili moguće komparacije određenih događanja na različitim dijelovima svijeta.²⁶

Nadalje, propitivanje uvriježenih pogleda na povijest 19. stoljeća susrećemo, primjerice, kod autorovog obrađivanja tema industrijalizacije i urbanizacije. Bayly često polemizira s prethodnim povjesničarima i drugim znanstvenicima oko njihovih teza i pokušava ponuditi svoje poglede, pozivajući se na recentne autore koji govore u prilog njegovim tezama. Tom prilikom nerijetko radi odmak od pretpostavki marksistički orijentirane historiografije, ali je uzima ozbiljno u razmatranje. Tako poduzima preispitivanje teza o industrijskoj revoluciji i važnosti industrijalizacije za 19. stoljeće. Iako ju je dotadašnja historiografija o 19. stoljeću dugo vremena držala ključnim procesom, Bayly nasuprot tome ističe da to ipak ne treba prenaplašavati, jer je razvoj industrijalizacije bio sporiji i više se osjetio tek od sredine 19. stoljeća, a bio je nejednak sve do 1914. godine. Stoga možemo govoriti više o industrijskoj evoluciji negoli o revoluciji.²⁷ Pritom industrijalizaciju obrađuje u širem prostornom rasponu, od Britanije i Belgije preko Sjedinjenih Američkih Država do Meksika i Japana te ukazuje na razne specifičnosti.

Isto tako preispituje prevladavajuće teze o urbanizaciji i gradovima te radničkoj klasi u historiografiji o 19. stoljeću. I tom prilikom ističe da je proces urbanizacije bio intenzivniji tijekom 19. stoljeća, ali opet nejednakog ritma. Najveći se napredak događa tek krajem stoljeća. Tu nas autor priprema na „veliku akceleraciju“ koja se na općem planu događa na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. I tu nastoji prikazati procese vezane uz velike gradove u 19. stoljeću u prostornom rasponu širom svijeta. Pritom polemizira s tezom da je rast radništva značio i rast klasne svijesti koja ih je vodila prema revolucionarnom djelovanju. Smatra da je to više reprezentacija, odnosno, politička vizija autora koji su pisali o tome negoli stvarno stanje. Stoga političku radikalnost industrijskog radništva, koja se uz industrijalizaciju također uobičajeno smatra ključnom odrednicom „dugoga“ 19. stoljeća, u određenoj mjeri pokušava relativizirati. Drži da tada još uvijek nije bilo revolucionarne „radničke svijesti“ i da će ona doći kasnije tijekom 20. stoljeća. No postojala je ideja radničke klase kao svjetskog fenomena, s obzirom na širenje uniformnosti industrijskog i urbanog života te sličnih uvjeta za radnike na različitim dijelovima svijeta.²⁸

Nezaobilazna je još jedna velika tema 19. stoljeća – nacionalizam. Bayly ističe da do intenziviranja nacionalizma kao globalnog fenomena dolazi u drugoj po-

²⁶ Idem 2004: 165-166.

²⁷ Idem 2004: 49, 170-172.

²⁸ Idem 2004: 191-193.

lovici, odnosno, krajem 19. stoljeća. Pritom pojavu intenzivnijeg nacionalizma ne gleda kao puku difuziju, odnosno prenošenje ili izvoz sa Zapada na ostatak svijeta, nego kao na globalni fenomen koji se pojavljuje više ili manje istovremeno diljem svijeta. Isto tako ističe međusobne povezanosti na svjetskom planu. Stoga, primjerice, agresivniji i ekspanzivniji europski nacionalizam kraja 19. stoljeća utječe na djelovanje lokalnih nacionalnih pokreta u Aziji i Africi, što pak povratno utječe na europske sile i njihove poteze. Osim geografskih, naglašavaju se i političko-društvene povezanosti kao što su one novog imperijalizma u drugoj polovici, odnosno, krajem 19. stoljeća i one novog agresivnijeg nacionalizma, zbog čega ih treba gledati povezano. Ne ističe, dakle, samo ekonomske interese novog imperijalizma, nego i utjecaj nacionalizma, na koji, pak, utječe rat. Sve je, smatra on, prilično povezano i isprepleteno, posebno kada se gleda iz globalne perspektive.²⁹

U prikazu čitavog niza bilo sličnih, bilo specifičnih slučajeva nacionalizma u Europi i diljem svijeta u 19. stoljeću autor ne želi dati isključivu prednost niti jednoj teoriji nacionalizma (A. D. Smitha, E. Gellnera, E. Hobsbawma ili B. Andersona), već ih sve uzima u obzir smatrajući da su u različitim slučajevima i u različitim dijelovima svijeta neke od njih funkcionalnije od drugih.³⁰ I tu ističe važnost države, sada kao nacije-države, odnosno nacionalne države. Stoga se čak i različiti primjeri internacionalizacije ipak odvijaju među nacijama (kao što se i sam termin sastoji od „inter“ i „nacija“) te se i međunarodne organizacije poput Crvenog križa nacionaliziraju zbog jakog utjecaja nacija-država, potvrđujući time važnost međudnosa internacionalno-nacionalno.³¹

Stoga se nezaobilazno bavi modernom (novom, jakom, organiziranijom, kontrolirajućom, intervencionističkom, agresivnijom) državom koja je ujedno važna tema 19. stoljeća. Kao što je već isticano, i kao što to i Bayly izrijeком navodi, država je važan akter u njegovoj knjizi.³² Pritom prati uspon moderne države u 19. stoljeću u globalnoj perspektivi. Države tada postaju uniformiranije, funkcionalno kompleksnije, kompetitivnije i ambicioznije. Rezultat je to – posebno u drugoj polovici 19. stoljeća – ubrzane industrijalizacije, napretka u naoružanju, nacionalizma. Iako nam se fokus na državu u 19. stoljeću može činiti samorazumljiv, to kod povjesničara nije uvijek bilo slučaj i često je više prevladavao interes za industrijalizaciju, urbanizaciju, naciju ili, pak, ustav, parlament te političke stranke negoli za državu kao takvu. No, Bayly također ističe da razvoj moderne države nije bio jednakog intenziteta, niti je bio svugdje prisutan te postoje različiti njezini oblici u 19. stoljeću (od onih u Europi, do hibridnih oblika u Aziji), ali se

²⁹ Idem 2004: 227-233.

³⁰ Idem 2004: 199-205.

³¹ Idem 2004: 239-242.

³² Idem 2004: 247.

sličnosti i istovjetni procesi itekako mogu zamijetiti. Autor se i tu osvrće na tzv. difuzionistički model, naglašavajući da se ne može sve svesti na prenošenje sa Zapada dalje, jer su i drugdje postojale specifične tradicije i osnove na kojima se prilagođavalo ono novo. Ističe i da difuzija ide u oba smjera pa se stoga, primjerice, kolonijalna iskustva uvoze nazad na Zapad.³³

Treba istaknuti autorovu napomenu o jakosti same ideje države. I kad država nije mogla biti snažna, postojala je ideja jake države i aspiracija prema njoj te snaga koncepta države. Stoga su mnogi računali na takvu državu, ili su bili prisiljeni računati na nju, s obzirom na to da je moderna država, država-nacija koja želi suvereno vladati, postupno postajala ključni akter globalizirajućeg svijeta. Iz tog je razloga osobito nacija-država ta koja neminovno utječe na sve (svjetske religije, međunarodni Crveni križ, internacionalističku socijalističku ideju).³⁴ Autor i na tom primjeru pokušava zahvatiti dinamičnost 19. stoljeća, uhvatiti procese u njihovom razvoju te međusobnu povezanost države, nacije, industrijalizacije, ideja, religije i drugih društvenih područja. Tako, primjerice, prometne i komunikacijske promjene (željeznica, telegraf) omogućuju državi da razvije svoju vojnu i političku moć, dok vojne i političke aspiracije države utječu na reformiranje obrazovanja, zdravstva i poljoprivrede koje vojsci i državi trebaju osigurati znanje, ljudstvo i hranu. Da bi se, pak, to postiglo, treba razvijati birokraciju. Autor posebno ističe kumulativan učinak unapređenja naoružanja. Dakle, sve su te domene međusobno povezane, kao što su povezani procesi i na globalnom planu. Stoga, primjerice, opasnost od moćnih zapadnih država utječe na nastojanje razvijanja što snažnijih država u Japanu i Kini.

Autor obrađuje i problematiku ideja i ideologija, osobito liberalizma, socijalizma i znanosti za koje se smatralo da su transformirale svijet 19. stoljeća. No, Bayly te pretpostavke – kao i druge predodžbe koje prevladavaju u historiografiji o 19. stoljeću – pokušava u određenoj mjeri preispitati. Posebnu važnost ipak će dati utjecaju znanosti, dok će za ideje liberalizma i socijalizma – iako neosporno vrlo utjecajne – navesti da ih treba gledati nešto slojevitije s obzirom na intenzitet njihova utjecaja. Ističe da su postojale određene lokalne tradicije na koje su se nadovezivale nove, utjecajne ideje te da je njihovo prihvaćanje ovisilo i o lokalnim okolnostima. Primjer za to je (ne)prihvaćanje ideje socijalizma u Francuskoj i Britaniji – zbog lokalnih tradicija i okolnosti – što je utjecalo na njihove potpuno drugačije forme. To je, dakako, važna metodološka napomena ne samo za 19. stoljeće, nego i općenito kad je riječ o idejama i ideologijama. Zato treba voditi računa o recepciji, modificiranju/prilagođavanju i prisvajanju/preuzimanju i upotrebama ideja ili, pak, njihovom odbijanju diljem svijeta. Autor ističe da se ideje neminovno mijenjaju kada prelaze s kontinenta na kontinent. Zapadnjačke ideje

³³ Idem 2004: 247-261.

³⁴ Idem 2004: 248, 254, 281-283.

diljem svijeta transformiraju se s obzirom na lokalne tradicije i vlastite potrebe. I tu se autor osvrće na pitanje difuzije ideja, uz istovjetne napomene da ne treba sve gledati kroz prizmu pukog širenja sa Zapada na ostatak svijeta pa ni u suprotnom smjeru. Umjesto toga, treba voditi računa o sličnostima i istovremenostima, kao i procesima uniformnosti na globalnoj razini te o međusobnim vezama.³⁵

No, uz veliku važnost prethodnih tradicija, neke su ideje zaista nove i revolucionarne, primjerice, one vezane uz prava čovjeka, suverenost naroda, slobodne trgovine i slobodnog tržišta. Autor, međutim, ističe da je pitanje ideja i teorija jedno, a prakse sasvim drugo. Upozorava na probleme širenja prava glasa, koje je isključivalo žene i nebjelačko stanovništvo. Zato navodi da su teorijski principi liberalizma u 19. stoljeću ipak imali ograničen učinak na političku praksu, no svakako su poticali aspiracije i pozivanja na njih. Navodi, stoga, da je ideja zamišljenog liberalnog društva bila moćna društvena snaga više negoli sama liberalna praksa. Navođenje važnosti ideje liberalnog društva možemo povezati s već spominjanim autorovim uobičajenim isticanjem snage pozivanja na ideje, primjerice, ideje države i doživljaja modernosti, kao i reprezentacija i predodžbi koje drži osobito važnima te smatra da jednako ili čak i više utječu na ljude negoli konkretna socio-ekonomska zbilja.

Spominjanje snage liberalnih i drugih ideja poput Darwinovih praćeno je upozoravanjem na to da ne treba zaboraviti da su se tradicije i dalje održavale i prilagođavale, iako su neke ideje u 19. stoljeću zaista bile nove, revolucionarne, utjecajne donoseći promjene. Zbog toga autor smatra da ideje i njihov praktičan učinak te različite oblike njihova preuzimanja, prilagođavanja i upotrebe na globalnoj razini treba promatrati znatno kompleksnije nego što se to čini. Tako i sekularizam prema autorovu mišljenju nije bio toliko rasprostranjen u 19. stoljeću kako se uobičajeno misli. Mnogi liberali i socijalisti u početku su se oslanjali na kršćansku tradiciju, a nisu ni znanost odmah upotrebljavali protiv religije i vjere. Autor napose ističe da se velike svjetske religije u tom razdoblju zapravo rekonstituiraju i postaju još jače na globalnoj razini.³⁶ Tako Bayly kritiziranjem i osporavanjem pretpostavke o padu religije u odnosu na znanost i sekularne ideje nastavlja preispitivati uvriježene teze o 19. stoljeću.

Završni period povijesti „dugoga“ 19. stoljeća autor vidi kao, već spomenutu, „veliku akceleraciju“ između 1890. i 1914. godine. Tada se, dakako, može primijetiti – također već višestruko navođeni – porast uniformnosti i funkcionalne kompleksnosti društava širom svijeta te intenziviranje međunarodnih veza i globalne međupovezanosti. I drugi prethodno opisivani procesi pridonijeli su ubrzanju političke, ekonomske i društvene promjene u tom periodu sad već samo-

³⁵ Idem 2004: 284-324.

³⁶ Idem 2004: 325-365.

svjesne modernosti.³⁷ Iako u zaključku navodi da je svjetska historija samo jedan među mnogim pristupima istraživanja povijesti, drži, naravno, važnom globalnu historiju zbog njezina bavljenja globalnim analogijama, komparacijama i vezama među različitim dijelovima svijeta. Osim što se time prelaze granice nacionalne i regionalne historije, poduzima se i decentraliziranje svjetske povijesti.³⁸

Baylyjev historiografski pristup u knjizi *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* karakterizira dosljedno pružanje globalne perspektive kroz globalne veze i usporedbe, kako je i istaknuto u podnaslovu knjige. Tako, primjerice, i autorova nosiva teza o stalnom povećanju uniformnosti na svjetskoj razini u 19. stoljeću dobro odražava spomenuto nastojanje da se iznese globalna povijest uz pomoć fokusa na globalne sličnosti (uz navođenje neizbježnih razlika i specifičnosti) te praćenje procesa na globalnom planu. Stoga Bayly ulazi u brojne detalje i nastoji dotaknuti što više dijelova svijeta, s prikazom čitavog niza sličnih, odnosno, specifičnih slučajeva u Europi i diljem svijeta. Naglasak na međusobnim povezanostima vidi se i prilikom govora o politici, ekonomiji, društvu i kulturi, kada kontinuirano prati njihove interakcije i isprepletanja na globalnoj razini. Posebno mu je stalo do preispitivanja mnogih uvriježenih predodžbi o 19. stoljeću. Zbog svega navedenog Baylyjeva knjiga nije samo važan primjer pisanja globalne historije, nego zaista i nova povijest 19. stoljeća. U svakom slučaju to je prijelomna knjiga u suvremenoj historiografiji, u kojoj autor pokušava dati originalan pogled na moderno 19. stoljeće i snažno usmjeriti historiografiju prema bavljenju globalnom povijesti, osobito njezinim vezama i isprepletanjima.

*Remaking the Modern World 1900-2015: Global
Connections and Comparisons*

Baylyjeva knjiga iz 2018. godine, objavljena postumno, nije imala recepciju i utjecaj kao prethodno obrađivana. Budući da se i u njoj autor fokusira na globalne veze i usporedbe, obje imaju isti podnaslov. Autor se sada bavi najnovijom poviješću i 2015. godinom, a započinje 1900, odnosno, prijelazom iz 19. u 20. stoljeće. To je još jedna poveznica s prethodnom knjigom u kojoj se bavio vremenskim periodom do 1914. godine. Uostalom, i naslov knjige iz 2018. izravno izražava preoblikovanje modernog svijeta opisanog u prethodnoj knjizi, o njegovom rađanju. I knjiga o 20. i 21. stoljeću refleksija je o svjetskoj povijesti kojoj je cilj dati nove poglede i pružiti nove perspektive na ono što smatramo dobro poznatim.³⁹

³⁷ Idem 2004: 451.

³⁸ Idem 2004: 468-470.

³⁹ BAYLY 2018: XIX-XX.

I dok za 19-20. stoljeće možemo spomenuti prijevode Hobsbawmovih knjiga (primjerice, *Doba ekstrema: kratko dvadeseto stoljeće, 1914-1991*) na koje se Bayly inače često referira – za 20. stoljeće moguće je izdvojiti i recentne knjige Iana Kershawa *Do pakla i natrag: Europa 1914-1949.* i *Do nade i natrag: Europa 1950-2017.* S obzirom na to da su na hrvatski jezik – osim navedenih iznimki – prevedene knjige koje pokrivaju najčešće drugu polovicu 20. stoljeća, uglavnom samo Europu ili jedan dio svijeta, Baylyevo recentno djelo hrvatska bi historiografija svakako trebala uzeti u obzir ne samo kao primjer globalne povijesti, nego i sinteze povijesti 20. i 21. stoljeća iz pera jednog autora. Dakako, budući da se usmjerava na globalnu povijest, napose kroz globalne veze i usporedbe, i ova je knjiga teorijski i metodološki zanimljiva za problematiku komparativne historije, globalne historije i historije isprepletanja.

Baylyjeva knjiga o 20. i 21. stoljeću napisana je, odnosno, objavljena desetak godina nakon knjige o 19. stoljeću, u situaciji kada je globalna historija već itekako etablirana u suvremenoj historiografiji, a ne kada ju se nastojalo afirmirati. Zbog toga se Bayly referira i na kritike koje su joj u međuvremenu upućivane. Navodi da je svjetska historija ili globalna historija u posljednjih 20 godina – tijekom 2000-ih i 2010-ih – postala gotovo moda u suvremenoj historiografiji.⁴⁰ To je, dakako, u suprotnosti s hrvatskom historiografijom u kojoj je tek započelo promoviranje transnacionalne i globalne historije. No, možda nam takva pozicija pruža mogućnost da izbjegnemo neke zamke u koje su upadala pojedina prva djela iz globalne historije i da u kritičkoj recepciji budemo što reflektivniji. Bayly sada nudi i razlikovanje među pojmovima te svjetsku historiju koristi za istraživanje interakcija ili njihova izostanka među događajima i trendovima diljem svijeta, a globalnu historiju kao metodu istraživanja upotrebe i prisvajanja ideja i praksi koje nadvisuju lokalne, nacionalne i regionalne granice.⁴¹ Osobno to shvaćam suprotno, stoga transnacionalnom historijom imenujem ono što Bayly naziva globalnom historijom, a globalnom ono što naziva svjetskom historijom. Zbog toga u radu koristim pretežno termin globalna historija za bavljenje povijesnim događajima i procesima na svjetskoj (globalnoj) razini, koje Bayly poduzima u svojim knjigama.

Iako je naveo da je globalna historija u modi, Bayly ističe da suvremenom historiografijom u cjelini ipak dominiraju djela fokusirana na određenu regiju, naciju ili pojedinu temu.⁴² Uzima u obzir kritike svjetske i globalne historije (primjerice, u vidu sumnje u vrijednosti koncepta mreža ili, pak, teorija globalizacije) i zalaže se za reflektivni oblik svjetske historije koja se ne odmiče od nacionalne ili lokalne historije. Međutim, i dalje ističe da je važno pristupati povijesti nadvisivanjem

⁴⁰ Idem 2018: 1.

⁴¹ Idem 2018: 333.

⁴² Idem 2018: 1.

nacionalnih granica i razumijevanjem globalnih komparacija, od čega mogu profitirati i regionalni, nacionalni i lokalni povjesničari. Stoga opetovano naglašava važnost komparativne svjetske ili globalne historije. S obzirom na kritike da se u radovima prenaglašavaju veze i mreže, Bayly drži da je bitan komparativni pogled na svjetske društvene mreže, ali se slaže da treba uključiti i ideje i prakse koje nisu povezane te navoditi kada mreže izostaju.⁴³ Navodi da je knjiga pisana u duhu suradnje, a ne sukoba s nacionalnim i lokalnim historijama.⁴⁴ Na kraju ponavlja da niti jedan pristup u historiografiji ne treba biti ekskluzivan.⁴⁵ To kod Baylyja, primjerice, znači i kritički odmak prema marksističkim misliocima i marksistički orijentiranoj historiografiji, ali i njihovo uzimanje u obzir, čemu svjedoče obje njegove knjige.⁴⁶ Isti je slučaj i s postmodernizmom i postkolonijalizmom.

Bayly se fokusira na motore promjene u povijesti 20. stoljeća, kao što je to činio i u knjizi o povijesti 19. stoljeća. Poput drugih povjesničara koji se bave 19. i 20. stoljećem, i njega zanimaju motori promjene kao što su kapital, država, nacionalizam, imperijalizam, rat, demokracija, religija, komunikacija. Posebno ga zanima kako ukazati na njihova međusobna isprepletanja. Pritom se slaže s onima koji navode da je rat najveća pokretačka snaga tijekom 20. i 21. stoljeća, ali ističe da nije jedini motor promjene na svjetskoj razini. Stoga upućuje i na državu, kapital i komunikaciju – dakako međusobno isprepletene i povezane s drugim faktorima – kao važne motore promjene u 20. stoljeću.⁴⁷ I u toj knjizi Bayly, dakle, provodi povezivanje različitih domena – politike, društva, ideologije, ekonomije, kulture, umjetnosti, znanosti, religije – na slučajevima koje mnogi ne uočavaju, kao što ne primjećuju ni njihove interakcije. Pritom uspoređuje događaje i procese na globalnoj razini na način koji nam je uglavnom izmicao iz fokusa. Zato povijest 20. i 21. stoljeća ni u kojem slučaju ne svodi samo na Europu, već inzistira na globalnim vezama i usporedbama te isprepletanjima.

To znači da, kada Bayly obrađuje Prvi svjetski rat, radi to iz globalne perspektive, nastojeći ga staviti u širi geografski i vremenski kontekst.⁴⁸ Ističe da je na oba svjetska rata u 20. stoljeću potrebno gledati kao na svjetske krize. Stoga kao što treba decentrirati svjetske krize tako treba decentrirati i Prvi svjetski rat, fokusirajući se k tome na njegove dugotrajne uzroke i posljedice. Zagovaranje stavljanja europskog rata u svjetski kontekst⁴⁹ u praksi znači uključivanje – uz

⁴³ Idem 2018: 4-6. To navodi i OSTERHAMMEL 2018: 674 (“Global history must not lose sight of what is not networked.”).

⁴⁴ BAYLY 2018: 11.

⁴⁵ Idem 2018: 327.

⁴⁶ Idem 2018: XVIII.

⁴⁷ Idem 2018: 6-11, 330-331.

⁴⁸ Idem 2018: 12.

⁴⁹ Idem 2018: 19.

Europu i Sjevernu Ameriku – i Azije i Afrike s obzirom na snažne posljedice i globalni utjecaj Prvoga svjetskog rata. U prikazivanju tog perioda autor često poseže i za usporedbama, ističući, primjerice, sličnosti i razlike između Meksičke i Ruske revolucije.⁵⁰

Pri obradi prve polovice 20. stoljeća autor se usmjerava još i na teme autoritarizma i diktatura koje prati diljem svijeta. Pritom ističe da ih je teško sve staviti pod jedan okvir – budući da postoje vrlo različiti lokalni i nacionalni slučajevi – no ipak je primjetno i mnogo sličnosti i izravnih veza među njima. U krajnjem slučaju, različiti autoritarni i diktatorski režimi stalno su se referirali jedni na druge i međusobno odmjerali. Bayly smatra da navedeno potvrđuje slabosti, ali i snagu globalne historije.⁵¹ S time je povezana tema uspjeha i neuspjeha demokracije u prvoj polovici 20. stoljeća, koju obrađuje na temelju zbivanja na različitim kontinentima svijeta. Posebno se fokusira na slučaj Velike gospodarske krize 1929-1938. godine. Uz primjere iz Sjedinjenih Američkih Država i Europe detaljnije obrađuje i one iz Indije, Australije i Afrike, a zatim Latinske Amerike, Japana i Njemačke koje je ekonomska kriza usmjerila prema autoritarizmu. Velika gospodarska kriza je, dakako, vrlo zahvalna tema za praćenje uzorka i posljedica na globalnoj razini te uključivanje pojedinačnih slučajeva diljem svijeta. Na temelju toga Bayly ističe da je Velika gospodarska kriza prenošena diljem svijeta – kao i globalne konjunktura – upravo zahvaljujući snagama povezanosti, a poprimala je specifične oblike u različitim kontekstima napose zbog specifičnih lokalnih ekonomskih problema i političkih kriza.⁵²

Autor i Drugi svjetski rat analizira kao svjetski, odnosno, globalni događaj, ističući da je imao direktan utjecaj na više regija negoli Prvi svjetski rat.⁵³ I u tom slučaju autor decentrira svjetsku krizu, a šire posljedice i utjecaje Drugoga svjetskog rata (političke, ekonomske, društvene, kulturne) prikazuje diljem svijeta. Njegovo je polazište da ishode Prvoga, a pogotovo Drugoga svjetskog rata, nije moguće razumjeti bez razmatranja svjetskog pogleda koji nadvisuje Europu i Sjedinjene Američke Države.⁵⁴ U tom su smislu posljedice dvaju svjetskih ratova, osobito Drugoga svjetskog rata, dodatno povezivale svijet, čineći od njega međusobno povezan prostor i uspostavljajući određenu globalnu svijest – neovisno o različitim nacionalnim kontekstima. Bayly, međutim, napominje da nije sve, dakako, bilo povezano. Primjer za to su ideološki konflikti i dekolonizacija nakon Drugoga svjetskog rata, kao i jačanje nacija-država, koji su vodili fragmentaciji

⁵⁰ Idem 2018: 40-41.

⁵¹ Idem 2018: 66.

⁵² Idem 2018: 86.

⁵³ Idem 2018: 96-97.

⁵⁴ Idem 2018: 105.

i lokalnim – „malim“ – ratovima. Međutim, jedan od njih, Arapsko-izraelski rat 1948-1949. godine, imao je iznimno duboke posljedice i postao globalni događaj.⁵⁵

Autor zatim obrađuje Hladni rat te njegov utjecaj na globalnom planu, kao i kolaps socijalizma u Rusiji i Istočnoj Europi, zajedno s trijumfom neoliberalne ekonomije u Americi i Europi te kretanjima prema slobodnoj tržišnoj ekonomiji širom svijeta 1980-ih godina. Bayly, međutim, upozorava i na podjednaku globalnu važnost Iranske revolucije 1979. kao prve u seriji islamističkih pobuna. Pritom su za njega rast islamizma i napredovanje slobodnog tržišta – osim što su međusobno suvremeni – ujedno i međusobno povezani fenomeni, jer im je prostor otvorilo opadanje i pad socijalizma u svijetu.⁵⁶ Zbog niza velikih političkih i društvenih promjena – kao što su globalizacija kapitala nakon Drugoga svjetskog rata, ekspanzionalni rast komunikacija te drugi procesi – države i režimi širom svijeta nisu više u mogućnosti izolirati se od onoga što se događa drugdje.⁵⁷

Nakon niza analitičkih poglavlja koja narativno slijede kronološku matricu središnjih prijelomnica 20. stoljeća, Bayly se u završnoj trećini knjige fokusira na teme kao što su znanost, ideologija, obrazovanje, umjetnost, kultura i religija u 20. i 21. stoljeću. Te je teme obrađivao i u knjizi o 19. stoljeću. Pritom je uputio kritiku općim pregledima povijesti koji, primjerice, odvajaju poglavlja o znanosti od onih o politici, ekonomiji i društvu. Bayly, nasuprot tome, smatra da su znanost i umjetnost, čak i akademske rasprave, imali utjecaj na to kako su ljudi živjeli tijekom 20. i 21. stoljeća te su preoblikovali i preusmjeravali prethodno prikazane isprepletene svjetove kapitala, države i komunikacije. Zbog toga drži da im treba pristupati kao moćnim pokretačkim snagama samima po sebi.⁵⁸ U završnom dijelu knjige obrađuje teme genocida, masovnih ubojstava i zločina u 20. stoljeću, zatim internacionalizma i transnacionalizma te nasljeđa carstva u 20. i 21. stoljeću, kao i demografskih izazova i problema uništavanja okoliša. Kronološki, knjigu okončava prijelazom iz 20. u 21. stoljeće i daljnjim „malim“ ratovima fragmentacije, trijumfom i krizom kapitalizma te globalizacijom i povratkom nacionalnog.

Prilikom obrade navedenih tema, događaja i procesa Bayly kontinuirano prati kretanje ideja u globaliziranom svijetu i načine na koje se one preoblikuju u specifičnim kontekstima. Tom prilikom uvijek iznova ističe isprepletanja politike, ekonomije, društva i kulture, fokusirajući se na procese koji ih povezuju. Dosljedno nastoji pratiti pojave na globalnoj razini – u impresivnom rasponu zaista širom svijeta – te uočavati rafinirane paralele i mogućnosti usporedbi (sličnosti i razlika) među naizgled međusobno suviše udaljenim dijelovima svijeta. Tako, primjerice, ističe važnost zatvorskih iskustava u slučaju Antonija Gramscija za

⁵⁵ Idem 2018: 119.

⁵⁶ Idem 2018: 163.

⁵⁷ Idem 2018: 177.

⁵⁸ Idem 2018: 179.

europski i globalni marksizam, Tana Malake za indonezijsku revoluciju, Ho Chi Minha za vijetnamsku, a V. D. Savarkara za hinduistički nacionalizam.⁵⁹ Na taj način i u ovoj knjizi uspijeva poticajno ukazivati na globalne međupovezanosti, isprepletanja i usporedbe.

Zaključne napomene

Knjige *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* i *Remaking the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons* pokazuju C. A. Baylyja kao vrlo sofisticiranog povjesničara promišljenog pristupa. Povjesničara koji se hvata u koštac s brojnim kompleksnim pitanjima i problemima u impresivnom višestoljetnom i prostornom rasponu, koji zaista obuhvaća globalnu razinu analiziranih fenomena. Pritom koristi doista opsežnu literaturu, ne samo historiografsku, nego i onu niza društvenih i humanističkih znanosti, također u globalnom rasponu. Osim toga kontinuirano preispituje prevladavajuće teze i polemizira s uvriježenim gledištima u historiografiji, nastojeći iznijeti vlastite teze i nove poglede na modernu i suvremenu povijest.

U tom smislu Baylyjeve knjige mogu biti višestruko važne i poticajne za hrvatsku historiografiju. U prvom se redu to tiče potrebe za upoznavanjem s recentnim sintezama svjetske povijesti 19. i 20. stoljeća, osobito s onima koje propituju ukorijenjene postavke dosadašnje historiografije i iznose nove teze i poglede na nju. Nadalje, Baylyjeve knjige mogu biti zanimljive svima onima koji žele staviti naglasak u svom radu na procese, napose one koji nadvisuju lokalne, nacionalne i regionalne granice. Iz toga razloga Baylyjev fokus na globalne veze i usporedbe – središnje metodološke odrednice koje su u podnaslovu njegovih knjiga – omogućuje dubinsko upoznavanje s primjenom komparativne, transnacionalne i globalne historije te historije isprepletanja u praksi. Navedeno bi kod nekih povjesničara i povjesničarki moglo promijeniti načine na koje poučavaju, istražuju i objašnjavaju globalnu i lokalnu povijest 19, 20. i 21. stoljeća.

⁵⁹ Idem 2018: 266-267.

Bibliografija

- BAKER, Keith Michael, Dan EDELSTEIN, ur. 2015. *Scripting Revolution: A Historical Approach to the Comparative Study of Revolutions*. Stanford University Press.
- BAYLY, C. A. 2004. *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons*. Blackwell Publishing.
- BAYLY, C. A. 2018. *Remaking the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons*. WILEY Blackwell.
- BERGER, Stefan, ur. 2009. *A Companion to Nineteenth-Century Europe, 1789-1914*. WILEY Blackwell.
- BÖSCH, Frank, Hubertus BÜSCHEL. 2012. Transnational and Global Perspectives as Travelling Concepts in the Study of Culture. U *Travelling Concepts for the Study of Culture*, ur. Birgit Neumann, Ansgar Nünning, 371-388. De Gruyter.
- BRUNNBAUER, Ulf. 2016. *Globalizing Southeastern Europe: Emigrants, America, and the State since the Late Nineteenth Century*. Lexington Books.
- BRUNNBAUER, Ulf. 2019. *Globaliziranje jugoistočne Europe: iseljenici, Amerika i država od kraja 19. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa.
- CALIC, Marie-Janine. 2016. *Südosteuropa. Weltgeschichte einer Region*. C. H. Beck.
- CALIC, Marie-Janine. 2020. *Jugoistočna Evropa: globalna historija*, Sarajevo: Udruženje za modernu historiju.
- CONRAD, Sebastian. 2013. *Globalgeschichte. Eine Einführung*. C. H. Beck.
- CONRAD, Sebastian. 2016. *What is Global History?* Princeton University Press.
- CONRAD, Sebastian, Jürgen OSTERHAMMEL, ur. 2018. *An Emerging Modern World 1750-1870*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- DALY, Jonathan, Leonid TROFIMOV. 2017. *The Russian Revolution and Its Global Impact: A Short History with Documents*. Hackett Publishing Company.
- DESAN, Suzanne, Lynn HUNT, William Max NELSON, ur. 2013. *The French Revolution in Global Perspective*. Cornell University Press.
- DRAČA, Vinko. 2018. Jürgen Osterhammel, The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century. *Historijski zbornik*: 1, 142-146.
- Entangled Histories of the Balkans*. 2013-2017. Vol. I-IV. Brill.
- ISRAEL, Jonathan. 2017. *The Expanding Blaze: How the American Revolution Ignited the World, 1775-1848*. Princeton University Press.
- JANKOVIĆ, Branimir. 2012. Rijetka predanost metodologiji historije. Mirjana Gross (1922-2012). *Historijski zbornik*: 2, 479-500.
- JANKOVIĆ, Branimir. 2019. Komparativna historija revolucija Arna J. Mayera. U *Zbornik Drage Roksandića*, ur. Damir Agičić, Hrvoje Petrić, Filip Šimetin Šegvić, 953-962. Zagreb: Filozofski fakultet.
- KRNJETA, Igor. 2016. Sebastian Conrad, What is global history? *Historijski zbornik*: 2, 557-560.

- OSTERHAMMEL, Jürgen. 2004. Transkulturalna poredbena historijska znanost. U *Uvod u komparativnu historiju*, ur. Drago Roksandić, 179-206. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- OSTERHAMMEL, Jürgen. 2009. *Die Verwandlung der Welt. Eine Geschichte des 19. Jahrhunderts*. C.H.Beck.
- OSTERHAMMEL, Jürgen. 2014. *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century*. Princeton University Press.
- OSTERHAMMEL, Jürgen. 2018: Hierarchies and Connections: Aspects of a Global Social History. U *An Emerging Modern World 1750-1870*, ur. Sebastian Conrad, Jürgen Osterhammel, 663-888. The Belknap Press of Harvard University Press.
- PERNAU, Margrit. 2011. *Transnationale Geschichte*. Vandenhoeck & Ruprecht.
- RUTAR, Sabine, ur. 2014. *Beyond the Balkans: Towards an Inclusive History of Southeastern Europe*. LIT Verlag.
- STONE, Bailey. 2009. *Reinterpreting the French Revolution: A Global-Historical Perspective*. Cambridge University Press.
- TODOROVA, Maria. 2018. *Scaling the Balkans: Essays on Eastern European Entanglements*. Brill.
- WENZLHUEMER, Roland. 2017. *Globalgeschichte schreiben. Eine Einführung in 6 Episoden*. UTB.

Global Connections and Comparisons in Practice: the Syntheses of Modern and Contemporary History by C. A. Bayly

This paper sets forth from the hypothesis that the rise of comparative, transnational, global histories and entangled history is due to theoretical works, but also historical works in which the historians practiced the aforementioned approaches. The paper thus focuses on two books by C. A. Bayly, *The Birth of the Modern World, 1780-1914: Global Connections and Comparisons* and *Remaking the Modern World 1900-2015: Global Connections and Comparisons*. In his syntheses of global history, Bayly focused on connections, comparisons and entanglements. In this sense, Bayly's books may be particularly beneficial to Croatian historiography. Besides engendering familiarity with recent syntheses of global history in the 19th and 20th centuries, the examples of Bayly's works facilitate insight into the application of comparative, transnational and global history and entangled history in practice.

Keywords: comparative history, transnational history, global history, entangled history, C. A. Bayly, historiographical syntheses, modern and contemporary history

Ključne riječi: komparativna historija, transnacionalna historija, globalna historija, historija isprepletanja / *entangled history*, C. A. Bayly, historiografske sinteze, moderna i suvremena povijest

Branimir Janković
Odsjek za povijest
Filozofski fakultet u Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
bjankovi@ffzg.hr

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

52

BROJ 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2020.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 52, broj 1

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Miljenko Šimpraga

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Gostujuća urednica / Guest Editor

Zrinka Blažević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Poseban broj

*Historija isprepletanja: transferi, prožimanja
i umrežavanja u povijesnoj perspektivi*

Special issue

*Entangled history: transfers, interactions
and intertwinings in historical perspective*

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*